تا چ ڕادەیەک وشە بکرێتە کوردی؟

نووسینی: دیاکۆ هاشمی

هەر زمانێک بۆ نەتەوەیەکی دیاریکراو دروست بووە. ئەو زمانە لەسەر بنەمای زمانی لەمێژینەی خۆی گۆڕانی بەسەر دێت و گەشە دەستێنێت. هەم داڕشتن و ڕێزمانەکەی و هەمیش هەنبانەی وشەکانی.

هەر وشەیەک، لە هەمان کاتدا یان لە داهاتوودا دەیان وشەی تری لێ دەکەوێتەوە، چونکە وشە هەمیشە سەر بە کۆمەڵە وشەیەکی هاوخێزانیی ترە. ئەگەر بکرێت بەرانبەر بە وشەیەکی بیانی وشەیەکی کوردیمان هەبێت، ئەوە زۆر باشترە، چونکە دەتوانین بەو وشەیە زمانەکەمان دەوڵەمەند بکەین.

با نموونەیەک بهێنینەوە:

هەندێ کەس دەڵێن بۆ "مووشەک" بگۆڕین و لە باتیی بڵێین "هاژەک"؟ هەندێ کەس دەڵێن ئەوە هەر کوردییە بۆ بیگۆڕین؟ هەندێ کەس جارێ هیچ نەبووە چەندان وشەی تر پێشنیار دەکەن.

"مووشەک" هەمان "موشک"ی فارسییە کە پێک هاتووە لە دوو بەش: (موش) واتە (مشک) + (ک) کە پیتی بچووککردنەوەیە. واتە: (موش + ک = موشک، واتە "مشکۆڵە، مشکی بچووک"). جا فارس بڕیاریان داوە بۆ "صاروخ" بەکاری بهێنن.

لەبەر چی فارس بۆیان هەبێت بەرانبەر بە "صاروخ" وشە دابڕێژن، بەڵام بۆ ئێمە بقە بێت؟

ڕەنگە هەندێ کەس بەس وشەی "مووشەک" ببینن و بڵێن جا ئەوە خۆ بەس وشەیەکە، قەیدی چییە با بمێنێتەوە؟

دەبێت بزانین "فەرهەنگستانی فارسی" بەو وشەیە دەیان وشەی تریان دروست کردووە و بەدڵنیاییشەوە هەمتری لێ دروست دەکەن.

دەیان ساڵ پێش لە ئێستە هەم لە **فەرهەنگی خاڵ** و هەمیش لە **هەنبانەبۆرینەی مامۆستا هەژار**دا وشەی" هاژەک "بەرانبەر بە "صاروخ و موشک" دانراوە و هیچ کێشەیەکیشی لە ڕووی زمانەوانییەوە نییە.

ئەگەر "هاژەک" بەرانبەر بە "موشک" بەکار بهێنین ئەو کاتە زۆر وشەی تریش بە هاژەک دروست دەکەین، وەک ئەوەی فارس لێرە کردوویەتی، بۆ نموونە:

(موشک = موشک آزاد rocket)،

(موشک آزاد rocket)،

(موشک انداز rocket launcher)،

(موشک پرسرعت hypervelocity missile)،

(موشک دورایست stand-off missile)،

(موشک شناسی rocketry)،

(موشک پرتابشی بینابرد intermediate-range ballistic missile)،

(موشک پرتابشی قارەپیما intercontinental ballistic missile, ICBM)،

(موشک پرتابشی کوتاەبرد short-range ballistic missile, SRBM)،

(موشک پرتابشی میان‌برد medium-range ballistic missile, MRBM)،

(موشک پرسەزن loitering missile, hovering missile)،

(موشک پس‌فکن retro-rocket, retrorocket)

(موشک هدایت شونده missile)،

(موشک ضد موشک antiballistic missile)،

(موشک ضدرادار anti-radiation missile, ARM)،

(پرتابەها missilery, missilry)،

(موشک‌فریب missile magnet)،

هەروەها دەیان وشەی تری وەک:

ارابه موشک، خیزش موشک، افکندن موشک، پراندن موشک، پرتابگاه موشک، انداختن موشک، محفظه احتراق موشک، جست‌وجوگر موشک و هتد.

کێ یان چ پێوەرێک بڕیار دەدات چ وشەیەک بکرێتە کوردی؟
هیچ کەس، حەز و چێژی هیچ تاکەکەسێک بڕیار نادات چ وشەیەک بکرێتە کوردی یان نەکرێتە کوردی، چونکە ئەگەر وا بێت، لەوانەیە یەکێک حەز بکات وشەیەکی دیاریکراو بکرێتە کوردی، یەکێکی تر حەز نەکات هەمان وشە بکرێتە کوردی.

بۆ نموونە، لەوانەیە یەکێک بڵێت: من پێم باشـە "قلم" بکەینە کوردی و پێی بڵێین "پێنووس"، یەکێکی تر بڵێت: بەڕای من باش نییە و پێویست ناکات و هەر باشترە پێی بڵێین "قەڵەم."

لەوانەیە یەکێک بڵێت: با "ضـغط" بکەینە کوردی، یەکێک بڵێت: نا، پێویسـت نییە، با هەر بڵێین "زەخـت" و بۆ نموونە بڵێین" "**زەختی خوێن** ."یەکێکی تر بڵێـت" بۆ بڵێین "زەخـت"؟ ئەی بۆ نەڵێین "فشار"؟ با بڵێین" **فشاری خوێن**."

ئەمە مشتومڕێکی گەورەی لێ دەکەوێتەوە، باشترە زمانەکە بکەینە پێوەر.

ئاخۆ ئەمە وشـەیەکی نێونەتەوەییە؟ هەموو دنیا دەڵێن "زەخت"؟ هەموو دنیا دەڵێن "فشـار"؟ نە؟ کەوا بێت با بزانین ئەو وشـەیە لە زمانەکەماندا هەیە یان نا، ئەگەر هەیە با بەکاری بهێنین، ئەگەریش نییە هەوڵ بدەین بەپێی هەموو پێوەرێکی وشـەسـازی، وشـەیەکی لەباری کوردیی بۆ سـاز بکەین. ئەگەر وشەیەکی گونجاو بوو، با جێگیری بکەین، ئەگەر نەبوو وازی لێ بهێنین.

کە چاو لە زمانەکەمان دەکەین دەبینین بەرانبەر بە "ضغط" وشەی ڕەسەنی کوردیمان هەیە: "پەستان، پاڵەپەسـتۆ، تەوژم". جـا ئەگەر هەموومـان ڕێـک بکەوین و بۆ نموونە بڵێین" :**پەسـتانی خوێن "**چ کێشەیەکی هەیە؟ پاش ماوەیەک هەموومان پێی ڕادێین.

دەرەنجام:

کەوا بێت، ئەگەر وشـەیەک نێونەتەوەیی بوو و زۆربەی زمانەکانی تر هەمان وشـەیان بۆی بەکار هێنابێت، وەک ڕادیۆ، ڕادار، تەلەفۆن، تەلەفزیۆن، ڤیدیۆ، ئەوە پێویسـت ناکات ئێمەش وشـەی بۆ دابنێین. بەڵام ئەگەر هەر وڵاتێک بۆ وشـەیەکی دیاریکراو وشـەیەکی تایبەت بە خۆیان دانابوو، ئەوە ئێمەش دەتوانین بیکەینە کوردی.

هەموو خەڵکانی دنیا خەریکی ڕاژەی زمانەکەیانن، بە دەیان کۆڕ و کۆمەڵ و ئەکادیمیای زاراوەسـازییان داناوە، ئەگینا زمانەکەیان وردەوردە دەمرێت، ئەگەریش زمان بمرێت، نەتەوە دەمرێت.

یونسکۆ دەڵێت زیاتر لە ٧٠٠٠ زمان لە دنیادا هەن، وا دەخەملێنرێت هەتا کۆتاییی ئەم سەدەیە نزیکەی ٩٠٪ی ئەو زمانانە لەنێو بچن.

(تووره یانسۆن) کە پرۆفیسۆرێکی سویدییە دەڵێت :

"زۆر پێش لە ئێسـتە زمانی سـویدی لە ئارادا نەبوو، ئێسـتە بوونی هەیە، بەڵام ڕۆژێک لە ڕۆژان لە داهاتوودا ئیتر لە ئارادا نامێنێت. هەموو زمانەکان بەو شـێوەیەن: سـەرهەڵدەدەن، ماوەیەک بەکار دەهێنرێن و دەتوێنەوە".

ئەگەر زمانی سـویدی بەو هەموو ڕاژەیە ئەو مەترسـییەی لەسـەر بێت، ئاخۆ چارەنووسـی زمانی کوردی چۆن دەبێت؟ باشـترە بەردەوام کار بکەین بۆ پتەوکردنی زمانەکەمان، بۆ ئەوەی لە بەردەم داهاتوویەکی پڕمەترسیی نادیاردا بیبووژێنینەوە. ڕاژەی زمان ئەرکی هەموومانە.

هاژەک: ڤەژینلێکس:

[گەڕان | ڤەژینلێکس (vejin.net)](vejin.net)

ئێستە باشترین دەرفەتە.
ئەگەر ڕاگەیاندنی کوردی بیانەوێت، لە ماوەی چەند هەفتەدا، وشەی "هاژەک" لە جیاتیی "مووشەک" و "صاروخ" جێگیر دەکەن.
فەرهەنگی خاڵ: هاژەک = صاروخ
فەرهەنگی هەنبانەبۆرینە = هاژەک: مووشەک
فەرهەنگی شارا: صاروخ = مووشەک، ڕۆکێت

ئەم بابەتە بە سەرهێڵ online

نووسین: دیاکۆ هاشمی، مامۆستای وانەبێژی خولی وەرگێڕان لە سوید